

Problém osobní identity u Johna Locka

- *Esej o lidském chápání* (1. vyd. 1690, 2. vyd. 1694, č. př. 2012)

JAKUB ČAPEK
16. 10. 2017

Podmínky k udělení atestu:

- pravidelná účast na přednáškách
 - krátký „domácí“ test zadaný 6. 11. a odevzdaný nejpozději 20. 11. Studenti odpoví v rozsahu 2ns na 1 otázku, která bude vycházet z výkladů a textů probraných v rámci přednášky.
 - krátký „domácí“ test zadaný 4. 12. a odevzdaný nejpozději k datu poslední přednášky, tj. 18. 12. 2017. Studenti odpoví v rozsahu 4ns na 2 otázky, které bude vycházet z výkladů a textů probraných v rámci přednášky.
- Pokud student neodevzdá oba testy (tj. pokud nesplní body b a c) k předepsaným datům (20. 11. a 18. 12. 2017), nebude mu udělen zápočet. Na testy zasláné v pozdějším termínu nebude brán zřetel.

Materiály ke kurzu: <https://dl1.cuni.cz/enrol/index.php?id=5419>

Pojmy (shrnutí z minula)

Identita

- numerická a kvalitativní
- synchronní a diachronní (numerická identita napříč časem)

Kritéria identity

- kvalitativní identita (podobnost) jako pomocné kritérium
- nepřerušovaná existence v čase
 - „tělesné kritérium“ (somatické, fyzické) – vztah fyzické kontinuity
 - „psychické kritérium“ (kontinuita mentálních stavů)

Osoba: (1.) vědomí sebe, (2.) praktický zájem o sebe

Otázky (shrnutí z minula)

Re-identifikace a charakterizace

- re-identifikace nepřipouští stupně, charakterizace ano
- je jedna z otázek základní?

K čemu identita? Odmítnutí otázky

věci mohou být identické, ale nikoli osoby (Sartre)

pojem, který pokrývá „identitu“ v oblasti osob je „bytí sebou“ (ipseita), Heidegger, Ricoeur

identita je preskriptivní požadavek (Strawson: který není dostatečně zdůvodněn; Foucault: který je výrazem vnějšího tlaku na jedince „moci diskursu“)

Významy „identity“ ve vztahu k osobám (shrnutí z minula)

- nepřerušovaná existence v čase
 - zaručovaná tělesnou složkou osoby (typicky mozek)
 - zaručovaná duševním životem osoby (typická paměť)
- jednota jako výraz sebe-utváření osoby

Přednášky

- kontinuální existence (1): Locke, Parfit (psychické kritérium)
- osobní jednota (2): Locke, Korsgaard, Taylor, MacIntyre, narativní pojetí identity
- zpochybnění osobní identity: Hume, Sartre

Plán semestru

- Úvodní přednáška. Základní pojmy a otázky (9. 10.)
- John Locke: identita osoby sahá tak daleko, kam sahá její vědomí (16. 10.)
- Námítky proti Lockovi (23. 10.)
- David Hume: mysl jako svazek po sobě jdoucích percepce (30. 10.)
- Lockovské myšlenkové experimenty ve 20. století - D. Parfit aj. (6. 11.)
- Praktická identita - Christine Korsgaard (13. 11.)
- Identita a morální dilema - Jean-Paul Sartre a Charles Taylor (20. 11.)
- Identita jako etické téma - Alasdair MacIntyre (27. 11.)
- Narativní pojetí osobní identity - A. MacIntyre a Paul Ricoeur (4. 12.)
- Téma osobní identity ve filmu (11. 12.)
- Závěrečná přednáška (18. 12.)

Problém osobní identity u Johna Locka *Esej o lidském chápání* (1. vyd. 1690, 2. vyd. 1694, č. př. 2012)

Lockův záměr v *Eseji* (a obrat k subjektu)

- „je třeba prozkoumat naše vlastní schopnosti a vidět, s jakými *předměty* je nebo není naše chápavost způsobilá se potýkat.“ (16)
- můžeme „proniknout do našich vlastních myslí“, a sice tak, že budeme „zkoumat původ, jistotu a rozsah *lidského vědění*“ (27)

Lockův empirismus a filosofie mysli

Teze:

1. neexistují žádné vrozené ideje v mysli (I. kniha *Eseje*; tedy i idea identity je získaná, kn. I, IV/§§3-5, str. 75).
2. veškeré poznání je získané a pramení nakonec ze smyslů
3. filosofie zkoumá, co je v mysli („ideje“), jak se to tam dostává a jak se utváří celek poznání

□ „Smysly zprvu propouštějí dovnitř *jednotlivé ideje* a vybavují ten zatím prázdný sekretář; a mysl se postupně seznamuje s některými z nich, ideje jsou pak uloženy v paměti a dostávají jména. Nato mysl, postupující dále, abstrahuje od jednotlivin a postupně se učí užívat obecných jmen.“ (40)

O původu idejí: základní teze empirismu

„Poněvadž si je každý člověk sám pro sebe vědom toho, že přemýšlí a že to, čím se jeho mysl při přemýšlení zabývá, jsou právě ideje, které se tam nacházejí, je pak mimo jakoukoli pochybnost, že lidé mají ve svém myslích celou řadu idejí, jako třeba ty, které jsou označeny slovy *bělost, tvrdost, sladkost, přemýšlení, pohyb, člověk, slon, armáda, opilstaj*. V prvé řadě by se tedy mělo zkoumat, jak je *člověk získává*.“ (95, II/1,§1).

Existují „dva prameny poznání“

1. smyslové poznání (sensation): od objektů smyslového vnímání (§3)
2. reflexe (reflection): vnitřní činnosti naší mysli (§4), „vnímání činnosti naší vlastní mysli v nás samých“ (§4, 96)

O povaze idejí: základní teze filosofie mysli

„Jakmile vidíme, slyšíme, čicháme, chutnáme, cítíme, hloubáme nebo něco chceme, víme, že tak činíme.“ (J. Locke, *Esej*, II/XXVII, §9).

Podobně: „*mít ideje* a vnímání je totiž totéž“ (II/1/§9), „pokud nedojde k jejich uvědomění [počítků], vnímání nenastane“ (II/IX).

„Vždyť být šťasten a nešťasten, aniž by si toho byl člověk vědom, zdá se mi být naprosto neslučitelným a nemožným. ... Neboť pokud odstraníme veškeré vědomí z našich skutků a počítků, zvláště o slasti a strasti a o doprovázejícím je starostlivém zájmu, bude pak obtížné rozpoznat, v čem asi tkví osobní totožnost.“ (§ 11, str. 101).

Základní teze Lockovy filosofie mysli: máme-li ideje, nemůžeme si toho nebyť vědomi.

Ideje – základní klasifikace

I. Jednoduché

- 1) jednoho smyslu (např. hmat – teplo, chlad a tuhost)
- 2) z více smyslů (idea prostoru a rozlehlosti, tvaru, klidu a pohybu – oči a hmat)
- 3) z reflexe: (1.) Vnímání (Perception or Thinking), (2.) Chtění (Volition or Willing)
- 4) z reflexe a smyslů - slast/strast, následnost

II. Složené

- 1) Mody (závislé na substancích, jejich stavu; např. pohyb)
- 2) Substance (shluk jednoduchých idejí, jimž přisuzujeme samostatnou ex.)
- 3) Vztahy (jedna idea vzhledem k jiné, srovnání) – identita, kauzalita...

Identita a rŮznost (II/XXVII, §1) – text k **čtbě**

- jsou ideje složené („vztahové“), ze srovnání („comparison“)
- tím, co zde srovnáváme, je existence nějaké věci s ní samou v jiném čase

První definice pojmu „identita“: „v tom právě spočívá *identita*, když se ideje, jimž je připisována, vůbec nemění vůči tomu, čím byly v onom okamžiku, v němž uvažujeme jejich předchozí existenci, s níž srovnáváme přítomnost“

- synchronní identita/různost: dvě věci nemohou být ve stejném čase na stejném místě
- diachronní identita/různost: jedna věc nemůže mít dva počátky v čase, ani dvě věci jeden počátek. – druhá definice identity!

Čemu a jak lze připisovat identitu?

Tělesa

- jednoduchá (atomy) – neměnná, nakolik trvá jejich existence
- složená (shluky atomů) – nakolik trvá seskupení těch částic (bez ohledu na uspořádání), je těleso identické (§3)

Živé bytosti

- rostliny a zvířata: obměna látky při zachování identity
- organické uspořádání částí (identita formy)
- účast „na jednom společném životě“; totožnost v „kontinuitě částí“ §4

Stroje

- hodinky: uspořádání za určitým účelem, ovšem pohyb přichází zvnějšku (u živých bytostí uspořádání a pohyb „začínají pospolu“, §5)

Čemu a jak lze připisovat identitu?

Člověk

- identita člověka nespočívá „v ničem jiném než v účasti na též pokračujícím životě, na základě nepřetržitě uplyvajících hmotných částic, v poslušnosti životně sjednocených týmž organizovaným tělem.“ (§6)
- výhody: tato identita (organického těla) vysvětlí, jak lze přisuzovat totožnost (člověka) embryu, dospělému člověku i člověku, který přišel o smysly (blázen); identita člověka je tedy založena „v povaze hmoty“.
- Alternativní návrh – identita duše – nevyšetřil ani kontinuální změny, ani vázanost identity člověka na tělo (mluvící papoušek není člověkem).

Čemu a jak lze připisovat identitu? Osoba (**text k čtbě**)

- a) „myslící inteligentní bytost, disponující rozumem a reflexí“
- b) „schopná o sobě uvažovat jako o sobě samé ... v různých dobách“

Vědomí (předpoklad b)

- „je nemožné, aby kdokoli vnímal, aniž by přitom *vnímal*, že vskutku vnímá“
- jsme každý pro sebe „vlastním já“ (self), (M. Twain – Princ a Chuďas)

Osobní identita

- „totožnost rozumové bytosti“ je umožněná vědomím (a sahá „jen tak daleko, kam až může toto vědomí sahat zpět k nějaké minulé činnosti či myšlence“)
- totiž: nyní má stejné „vlastní já“ (self) jako v minulosti

První (předběžné) námitky proti Lockovu pojetí osobní identity

1. **Stavy vědomí:** vědomí je přerušované (spánek, blouznění, opilost). Je spící či opilý jedinec, embryo či člověk ve vegetativním stádiu jinou osobou?
2. **Paměť:** naše vědomí o minulých stavech nás samých nás může klamat. Pak ovšem naše vědomí *vytváří* (s námi identickou) osobu, již jsme však nikdy nebyli.
3. **Etické důsledky:** Je-li osoba tím, kdo je zodpovědný za činy, a je-li tato zodpovědnost definována vědomím, pak lze osobě vytýkat pouze ty činy, které se sebou dokáže spojit.